Алла КОЛЕСНИК
(Базель, Швейцарія)

НАТУРАЛІЗМ ЯК ДОМІНАНТНИЙ НАПРЯМ У ТВОРЧОСТІ ІВАНА ФРАНКА ПРИ РОЗКРИТТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ

УДК 821.161.2

У статті досліджено натуралізм у творчості Івана Франка, як у його ранніх творах, таких як новела "На дні", незакінчена повість "Івась Новітний. *Повість із тюремного життя*", оповіданнях "Домашній промисл", "Гава", створених у 1880-ті роки, так і в більш пізніх оповіданнях – "Чиста раса", "В тюремнім шпиталі", "У столярні", написаних на початку XX століття. Проаналізовано вчинки головних героїв та дії у відповідь інших персонажів. Розглянуто шляхи протистояння невинуватих жертв неспровокованим діям жандармів, які заарештовують їх, в оповіданнях з арештантською тематикою.

Визначено, що Іван Франко користувався прийомами натуралізму протягом 20 років для показу важкого соціального стану переважної більшості населення Галичини. Серед прийомів натуралізму у розглянутих творах можна виокремити фактографізм з детальним фіксуванням усіх дрібниць, фотографічне, майже наукове відтворення подій, об'єктивний показ важкого стану збіднілих робітників з копіюванням дійсності, за зразком творів Е. Золя. Метою письменника було привернути увагу тогочасних читачів до існуючих проблем, змусити їх змінити своє ставлення до того, що відбувалося.

Ключові слова: творчість Івана Франка, мала проза, прийоми натуралізму, соціальні проблеми суспільства Галичини.

У творчості видатного українського письменника Івана Франка знаходимо різні напрями роботи, серед яких натуралізм зайняв провідне місце в останній чверті XIX ст. Натуралізм переінакшив погляди на літературу і її значення в суспільстві. Адже на перше місце в ньому було висунуто зображення соціального стану людини, її залежності від грошей, та опис проблем, які виникали у зв'язку з цим. Натуралісти приділяли посилену увагу бідним мешканцям міст та невеликих містечок, їхньому виживанню без грошей і соціальної допомоги, якої на той час не знали взагалі. Також під увагою натуралістів опинялися очевидні факти і явища, вони відшукували їхні причини у навколишньому середовищі. А серед цих причин головною виявлялася соціальна дійсність, яку майже неможливо було змінити.

Як відомо, натуралізм виник і розвинувся у Франції завдяки творчості Еміля Золя, під впливом філософії позитивізму, а також раціоналізму О. Конта, вчення про детермінацію явищ расою, середовищем і моментом І. Тена, натурфілософії Г. Спенсера. Е. Золя відзначав, що для натуралістів дійсні факти, дійсність є непохитною основою. Але щоб показати механізм фактів, потрібно викликати і спрямовувати явища, а для цього митцям необхідна творча фантазія [2].

Тривалий час натуралізм проходив адаптацію у літературах інших народів, але в цілому проіснував недовго, змінившись іншими літературними тенденціями, такими, як символізм, футуризм та модернізм.

Питання натуралізму в українській літературі розглядалося неодноразово з різними висновками про цей літературний напрям. Сучасні науковці одностайні у думці, що засновником натуралізму в українській літературі й основним його представником був Іван Франко, який свідомо дотримувався вимог цього стилю та творчо доопрацьовував їх, враховуючи особливості українського суспільства. Проте, провівши дослідження літературних творів інших письменників кінця XIX ст. [8], ми можемо переконатися у наявності натуралізму і в їхніх творах, незважаючи на твердження, яке пішло з радянського часу, про те, що в українській літературі натуралізму не було взагалі. Виявляється, що натуралізм в українській літературі був. І хай він був не точною копією французького стилю, проте він чітко відтворював соціальні проблеми українського суспільства того часу.

Іван Франко мав ключову роль у популяризації та розвитку французького варіанту натуралізму в українській літературі. Такі твори письменника, як "На дні", "Місія", "Тюремні сонети" визнаються аналогами творів французьких письменників і натуралізму в цілому, тобто такими, що відповідають основним позиціям цього літературного напряму, сформульованим Е. Золя. Натуралізм у творчості І. Франка, зокрема питання відповідності творчого методу письменника натуралізму, порівняльні аспекти національних виявів натуралізму проаналізовано у працях Т. Денисової [5], Т. Гундорової [4], Р. Голода [2], М. Ткачука [12], Н. Венгринович [1] та інших науковців.

Зокрема, у бориславському циклі оповідань, повісті "Boa constrictor", романі "Борислав сміється", натуралізм був досліджений Р. Голодом, роботи якого присвячені аналізу різних літературних напрямів у творчості І. Франка. Н. Венгринович [1], М. Кебало [6], Н. Косило [9], Н. Кобзей [7] здійснили компаративістські дослідження і порівняння національних виявів американського, німецького й українського, хоча лише в особі І. Франка, натуралізму. Тому постать І. Франка

розглядається науковцями як головна і єдина у представництві цього стилю в українській літературі кінця XIX століття.

Наша **мета** – проаналізувати в цілому творчість І. Франка для з'ясування часових меж його звернення до стилю натуралізм.

На думку Г. Синичич, 1890-ті роки в житті й творчості письменника позначені зміною суспільно-політичних поглядів і переходом від захоплення соціалістичними ідеалами до національно-самостійницьких позицій [11]. Водночас письменник, на думку І. Кушнір, продовжував свій погляд, що основою забезпечення розвитку суспільства є економічна рівність [10].

Соціальна, економічна нерівність в українському суспільстві була об'єктом постійної уваги І. Франка. А прийоми натуралізму дозволяли передати цю проблему об'єктивно і в контексті певного історичного моменту, що ми й знаходимо у художніх творах письменника.

Ознаки натуралізму виявляються вже у найбільш ранніх прозових творах І. Франка, таких, як "Boa constrictor", "Навернений грішник", "На дні", "Між добрими людьми", "Ріпник", де розкривається вражаюче важка і непоборна соціальна дійсність. Письменник, перш за все, намагався привернути увагу суспільства до того, що відбувалося, щоб змінити цю ситуацію.

Наприклад, одним із таких творів є новела "На дні" (1880), у якій І. Франко висвітлив проблему несправедливого ув'язнення людини, причиною чого була соціальна ситуація, в якій незабезпечена людина повністю залежала від капіталіста. З цього приводу І. Франко зазначав у статті "Про працю", що насправді робітники були простими наймитами, настільки залежними від капіталіста, що за суспільним становищем нагадували новий вид рабів: "Оце і є нинішній робітник – справжній раб капіталу, білий негр" [17, с. 67]. Але заможними капіталістами був лише незначний відсоток населення, тому у становищі "рабів" перебувало майже все населення Галичини.

Новела "На дні" створена письменником під час ув'язнення в Коломиї у 1880 р. Перебування у тюрмі спонукало письменника до пошуку засобів передачі складного психологічного стану та страшних умов, у яких він опинився. Новела написана в натуралістичному стилі з відображенням усіх реалій тюремного середовища і є викриттям "високої школи дна суспільства" [16, с. 163]. Читача вражає життєподібність опису в новелі, де в усіх деталях показано середовище тюремної камери, передано безвихідний стан кожного ув'язненого.

У творі змальовано важку долю русина-інтелігента Андрія Темери, який несправедливо потрапив до тюрми через відсутність

документів, а також становище ще вісьмох арештантів, серед яких були пересічні робітники з Борислава, які через збіг обставин, так само несправедливо, опинилися за ґратами. Розповідач вдається до опису долі кожного ув'язненого, намагаючись показати позитивні риси жертв антигуманного режиму. Детальна фіксація дрібниць з життя героїв, фактографізм опису епізодів їхніх снів з фіксуванням усіх деталей страшного вигляду персонажів, фіксація побутових проблем, наприклад, стану одягу персонажів – усе це відбиває ретельне спостереження письменника за життям цих людей. Такі означення сорочки, як "брудна", "пофалатана", а полотна – "склепове", "тонке" передають скрутне фінансове становище персонажа і відсутність будь-якої можливості задовольнити потребу в одязі і пояснюють причину перебування цієї людини у камері складним соціальним становищем, зокрема матеріальною незабезпеченістю.

Ставлення урядовців і жандармів як до ув'язнених українців, так і до в'язнів інших національностей, зображено в оповіданні з байдужістю. Виявляється, що один з персонажів сидить у камері вже два тижні і його жодного разу не викликали на допит, що дуже вражає Темеру як головного свідка подій і нейтрального спостерігача і змушує читача замислитись над цією ситуацією. На думку Р. Голода, і Е. Золя, й І. Франко бачили своїм завданням дати людям "дзеркало" чи "фотографії", в яких би відбивався реальний стан речей, щоб, побачивши правдиве життя, люди могли зробити відповідні висновки і згодом змінити його на краще [3, с. 104]. Отже, в оповіданні "На дні" узагальнено зображено образи арештантів галицької тюрми відповідно до основних принципів натуралізму з показом життєподібності та фактографізму.

Арештантська тема продовжена в незакінченій повісті цього ж періоду "Івась Новітний. *Повість із тюремного життя*" (приблизно кінець 1870-х – поч. 1880-х років), головна увага в якій сконцентрована на образі Івася, який потрапляє до тюрми вперше, за крадіжку, дивується та лякається усього, що стосується його самого та співкамерників. І вже на початку підкреслено невизначений стан арештантів, незрозумілість того, як будуть виносити вирок: "Справедливо чи несправедливо, по своїй вині чи по чужій, – хто його знає! Се викаже слідство судове, а поки викаже – до тюрми! Чи винний чи невинний – …вже йому тюрми не минути" [15, с. 450]. Такий опис судової системи викликав у читача здивування та співчуття до її жертв.

Вже на початку повісті знайомимося з трьома арештантами – Ізраел Кеслер, Владко Завадовський, Івась Новітній, які очікували попереднє рішення урядовців щодо себе. Ключник Панило знущався над кожним

ув'язненим, шарпаючи фізично, б'ючи арештантів, шукаючи заборонені речі. При цьому арештант Кеслер відрізнявся від інших спокійним ставленням до того, що відбувалося. Наприклад, під час першого входження до камери, в якій мали перебувати всі три арештанти, читаємо його вислів: "Ой, бодай уни так могли їсти, як я мозю спати! – зітхнув Кеслер і почав розбиратися, воркотячи під ніс свою незрозумілу вечірню молитву" [15, с. 463]. Наведений вислів говорить про сильний характер цієї людини. Водночас він не згинався перед тюремними дозорцями: коли необхідно було встати перед наглядачем, Кеслер залишився лежати на тапчані. Така поведінка пояснюється так: "раз що старий, а втім, як і всі жиди, лінивий" [15, с. 465]. Проте ключник змінив свій голос на більш грізний, Кеслер злякався його й дуже швидко підвівся на ноги. Отож в цьому творі єврей Ізраел Кеслер зайняв центральне місце поряд з українцями Івасем Новітнім і Владком Завгороднім, підтверджуючи думку автора, що немає значення національність або походження арештанта, коли мова йде про наскрізь несправедливе ув'язнення невинуватих жертв.

В оповіданнях "Домашній промисл" (1887) і "Гава" (1888) відтворено проблему злодійського та байдужого використання праці українського селянина-ремісника сторонніми людьми. В першому оповіданні спостерігаємо відбиток соціальних обставин на долі ложкаря, який займався родинним ремеслом – виробляв ложки для себе й інших селян у вільний від господарських справ час, продаючи товар за дріб'язкову ціну. Такі майстри, які працювали самостійно, мали вступати в ремісницькі цехи й отримати свідоцтво на підтвердження здатності створювати певні вироби. Контрастно відтворено доброзичливу атмосферу роботи ложкаря у своїй хаті, в оточенні селян, які очікують ложки, обговорюючи суспільні події, та його митарства в місті в пошуках незрозуміло якого цеху, до якого він міг би пристати, адже цехів (майстерень) з виробництва дерев'яних ложок не було. Натуралістично лаконічно відтворена наївна думка ложкаря про допомогу маршалка. Але в подальшій розповіді стисло, узагальнено й життєподібно, відповідно до вимог натуралізму, зображено наслідок вчинків ділків стосовно ремісників-ложкарів: "бідолахи днями й ночами всею хатою сидять і роблять ложки по 10 кр[ейцерів] від копи" [14, с. 258], тобто майже задарма. Способи, якими ділки обманювали ремісників також перелічені коротко й протокольно чітко: пропонували для праці свій матеріал, за рахунок чого знижувалася оплата праці, залучали до спілки у створенні фабрики, де ремісник був й укладачем контракту, й головним робітником, а гроші отримував ділок. Також підмовляли місцевих урядовців накладати штрафи на

ремісників, аби ті зверталися до ділків за позиками і тим самим ставали їхніми боржниками.

Але врешті, у результаті ініціативи маршалка, нічого доброго не відбулося. За наказом з Відня було відновлено роботу цехів і вирішено, що кожний ремісник повинен мати свідоцтво певного цеху, яке давало право на вироблення товарів. Водночас, щоб отримати таке свідоцтво, головний персонаж оповідання, ложкар Яремишин, обійшов усі можливі цехи й повернувся ні з чим, тому що для вступу і перебування в цеху необхідно було платити гроші, яких ремісник ніяк не міг заробити виробництвом ложок. У фіналі оповідання протокольно зафіксовано, що через ці цехи багато ремісників втратили свій хліб, чим скористалися ділки, які таких збанкрутілих ремісників брали собі на службу, оформлювали "аркушик зарібковий" і змушували ремісників майже задарма працювати на себе [14, с. 264].

Тема нечесного використання ділками праці українських селян-ремісників, розпочату в оповіданні "Домашній промисл", що відбувалося у спосіб хитрування, обману неосвічених і довірливих селян, продовжена і детально розкрита письменником в оповіданні "Гава" (1888 р.). У ньому письменник показав перебіг подій, виводячи на центральну позицію в оповіданні хлопця-єврея Гаву, який став причиною усіх проблем у житті селян, з якими він вступав у ділові взаємини. Письменник показує спілкування Гави з різними персонажами, наприклад, з ремісником Староміським та його родиною, працю яких Гава намагається використати на свою користь. При цьому Гава обманював селян, придивлявся й розпитував якими промислами вони займаються, шукаючи можливість скористатися їхньою працею. З цією метою він навідався й до оселі Староміського, уважно придивлявся до побуту родини, від місцевих торговців-євреїв довідався історію й обставини їхнього життя, укладаючи далекосяжний і підступний план в отриманні великих грошей. Гава обманув Староміського, збрехавши, що продажів його товарів вже немає, у результаті чого ремісник був змушений віддати Гаві весь товар, який він продавав, за дуже низькою ціною, собі на шкоду. Отже, в оповіданнях "Домашній промисел" і "Гава" І. Франко зобразив очевидний факт нечесного використання людської праці капіталістами-ділками, пояснюючи це тими соціальними умовами, що склалися в суспільстві Галичини і провокували такі дії, залишаючи їх безкарними.

Натуралізм наявний і в більш пізніх творах Івана Франка. Наприклад, в оповіданні "Чиста раса" (1896 р.), в якому письменник використав основні поняття, на які спирався натуралізм у своїй концепції,

тобто – раса, середовище, історичний момент. Уже в назві фігурує одне з ключових понять – раса, яке доповнене означенням чиста. Виводячи слово "раса" у назву І. Франко вже налаштовував читача на те, що у творі мова йтиме про події, пов'язані з вродженими особливостями людини та з походженням персонажів. На початку оповідання за допомогою фактографізму зображено конкретизоване середовище в певний момент – купе вагона, в якому їхав розповідач влітку 1895 року. Знайомимося з подорожніми, які їхали в цьому купе: розповідач, який з подальших розмов виявляється українцем, його товариш, німець-комівояжер, до яких долучилися двоє угорців-мадяр – батько з сином. Отже, у купе їхали представники різних національностей, які мали індивідуальні "расові" ознаки. І перша з них – мова. На зупинках угорець, пан З., розмовляв з кондуктором мішаною угорсько-українською мовою, в якій розповідач чув знайомі слова. Ніхто з подорожніх не має імен, окрім сина пана З., якого звуть Лайош. Мовна характеристика персонажів свідчить про їхні "расові" відмінності.

Далі перед читачем постає фактографічне і життєподібне зображення появи єврея у купе: "Жид увійшов трохи заклопотаний, несучи під пахою якийсь брудний та смердючий мішок…, купе зараз наповнилося тим властивим «расовим» запахом… " [19, с. 19], – таке об'єктине спостереження робить розповідач. Перебування єврея у купе вагона насичено детальним фактографічним описом його поведінки і ставленням до нього пана З. Показна турбота пана З. змінюється на лють, коли єврей вирішив закурити люльку: "…витягнув великий засмальцьований капшук і, наклавши до люльки якогось чорного тютюну, закурив… І він спокійнісінько почав пакати люльку, пускаючи з неї клуби синявого гризького диму просто в лице пана З." [19, с. 21]. Розлючений пан З., який не любив запаху диму, схопив люльку і викинув її у вікно. Після цього спостерігаємо погіршення душевного стану єврея, що передано за допомогою зовнішніх ознак: він "аж затрусився, поблід мов полотно, хотів, мабуть, ще щось говорити, та в горлі його не стало голосу, а тільки посинілі губи рушалися та звільна потрясалася сива, згори пожовкла від тютюнового диму борода. Він сів у куточку купе, скулився якось удвоє і зовсім замовк…". Фактографізм в описі моменту сну виявляється, коли Лайош вирішив зафіксувати сон героя у малюнку і почав "відрисовувати його голову з наставленою догори бородою і витягненою, мов під заріз, шиєю" [19, с. 22], чим створюється ефект вирваного з потоку життя кадру.

Розмова у купе після епізоду з люлькою і під час сну єврея йшла навколо питання про чисту расу, в якій письменник розшифровує назву

твору. Вустами героїв аналізується тогочасний суспільний стан, в якому кожна із представлених подорожніми національностей-"рас" мала свої унікальні особливості й історичний розвиток. При цьому раса угорців висувається паном З. на вище місце. Помилковість таких поглядів, властивих представникам "панівних" національностей у тогочасній Галичині, яка була провінційною частиною Австро-Угорської імперії, а серед них були й угорці-мадяри, письменник намагається заперечити, адже "панування" полягало лише в матеріальній перевазі багатих нащадків імперських провінцій. Останній епізод оповідання також є свідченням помилковості думок пана З.: у мадярській газеті повідомляється про страшне вбивство. "Пана З. і його сина замордовано. Тіла їх найшли страшно покалічені" [19, с. 27], а вчинив цей злочин служник пана З., за його словами – чистокровний мадяр Янош, якому пан абсолютно довіряв на підставі його походження. І хоча у творі не наведений детальний опис власне вбивства, але двох речень про страшну подію, висловлених з натуралістичним фактографізмом, від якого "морозиться" кров у жилах, виявилося достатньо для досягнення ефекту потрясіння читача, який не очікував такого фіналу. Таким чином, автор показує безпідставність і вигаданість поглядів про переваги тієї чи іншої "раси", тобто привілеїв людини, зумовлених її походженням. А також викриває таку інтерпретацію поняття "раси", яка використовується панівною верхівкою суспільства з метою приниження та експлуатації матеріально залежних, безправних робітників.

Ще одним твором, у якому згадується про долю арештантів, є оповідання "В тюремнім шпиталі" (1902). Твір розпочинається описом того, що тюремний шпиталь – це місце, де захворілі арештанти намагаються найти захист і в цілому сприймають шпиталь як радісну зміну у своєму житті. Автор показує шпиталь таким, яким він був насправді: з людьми, які чули прокляття, тихі зітхання, окрики болю та шепоту жалю через безповоротне минуле. У творі представлено арештантів, які знаходяться у тюремному шпиталі на тривалому лікуванні. Один з них – дід Герасим, який засуджений ще на двадцять років. У діалозі з іншим ув'язненим прослідковуємо долю діда: його дванадцять років тримали у слідстві, позбавили зору, і ще на двадцять років засудили, але при цьому він не втратив віру в Бога, закликаючи ув'язненого терпіти, що завинив. Зі стислої, короткої відповіді діда Герасима дізнаємося, що він убив цілу єврейську родину. Водночас обставини їхньої смерті не названі. Лише загально перераховано тих, хто став жертвою діда. При чому співчуття або мучеництва сумління у винуватця справи – не спостерігаємо: "Старі ні, лиш малі жиденята та одна жидівка. …За інших мене карають люди,

а за неї ще бог каратиме" [13, с. 153], – такий висновок про себе робить дід Герасим.

Згодом, читаємо в тексті, що дід Герасим чекав смерті. А чому не вмирав – було поза розумінням лікарів, які також очікували його смерті у будь-який момент. І лише спілкування з дідом розставляло певні з'ясувальні крапки: "Ви ніби ждете чогось або боїтеся чогось?... – Смерті, паничу. І жду, й боюся" [13, с. 154-155]. Проаналізоване оповідання відрізняється від попередніх тим, що в ньому мова йде про двох або трьох осіб, які перебувають у шпиталі, й у ньому немає описів важкої поденщини у тюрмі, а також порушується питання загальнолюдських цінностей – про важкість ув'язнення і ставлення до нього.

У згадках І. Франка про свої юнацькі роки і період життя в Дрогобичі у тітки Кошицької, які відтворені в оповіданні "У столярні" (1902), також простежується використання натуралістичного методу, наприклад, у зображенні в цілому столярні : "то був старий домик у подвір'ї, відділений від вулиці трохи показнішим, але дуже нехарним жидівським домом та ще одною величезною жидівською халабудою, де містився шинок, а від потоку смердячою гарбарнею" [18, с. 171]. Письменник нібито спеціально вводить читача у цю атмосферу єврейського середовища, аби налаштувати його на потрібний, важкий до сприйняття лад з висновком про те, що це і було те оточення, в якому пройшли перші три роки його міського життя. Але найбільше натуралістичними прийомами сповнений епізод убивства двох телят. Центральним об'єктом уваги стає парубок-єврей, винуватець вбивства – "…жидок, з довженними, майстерно в спіраль закрученими пейсами, з брудною ярмуркою, на коротко стриженій голові, весь брудний і обшарпаний, з ідіотичним виразом на лиці…" [18, с. 175]. Звернемо увагу на другу частину речення й на такі характеристики, як "весь брудний і обшарпаний, з ідіотичним виразом на лиці…", що говорять про хибний норов парубка, про його ідіотичне намагання показати свою силу – тварині, про його неконтрольований стан емоцій на обличчі, та про перевагу зовнішніх обставин над його внутрішньою сутністю. Все це в цілому є ознаками натуралізму, в якому головного значення набуває історичний момент, коли загострюються усі вроджені риси людини під впливом зовнішніх обставин.

В центрі уваги – подробиці вбивства, яке відбулося дуже швидко і вражаюче жорстоко. Фактографічно точно описано весь процес з відтворенням усіх рухів парубка-єврея і його зв'язаної жертви: як він тримав голову теляти, як напружилася шия теляти, як він увіткнув ніж у шию, на яку глибину. І саме тут – характеристика струї крові

як “рубінова”, з блиском дорогого кришталю, що наводить на думку про дорогоцінний дар, отриманий різником в результаті величезних зусиль. Поки кров била з рани теляти – знов увага до парубка, який з “демонською радістю” дивився на кров і на обличчі якого заграв “ідіотичний усміх”, що свідчить про нездорові нахили його душі та про хибну свідомість у розумінні того, що він робить.

Впливаючи на читача завдяки контрастним зіставленням – телятко було “біленьке”, в обох теляток були зв’язані “ніжки докупи”, а жидок “гепнув ним на землю” – автор показує своє нерозуміння того, що відбулося і несприйняття такої дійсності. Різник представлений саме як ідіот, адже щонайменше чотири рази згаданий він з “ідіотичною усмішкою” та “ідіотичною кровожадністю”, що “вбиває з усміхом і виявляє лиш одну нетерплячку, коли жертва надто довго треплеться та оббризкає свого ката своєю кров’ю” [18, с. 176]. Хоча зробити певний правильний висновок про характер парубка важко, адже у творі показаний лише один епізод з його життя. Водночас його вміння зробити вбивство швидким і безболісним навпаки свідчить про нього як про майстра справи. Отож, ми побачили натуралістичний фрагмент з життя різника, записаний автором з юнацьких спогадів під впливом певного історичного моменту.

У результаті аналізу творів, написаних І. Франком у ранній період творчості, у 1880-х роках, з’ясовано, що він відтворював життя головних постатей з дотриманням вимог натуралізму, таких як фактографізм, чітке дотримання принципу відтворення реальної дійсності в усіх подробицях; поєднання природних (біологічних) та соціальних складових, завдяки чому досягалася правдоподібність зображення, яка в сукупності робила читача їх свідком; точне, майже наукове, відтворення усіх явищ життя. Проаналізовані твори в цілому становлять основу натуралізму в українській літературі.

Пізній період творчості І. Франка також характеризується наявністю ряду оповідань, таких як «Чиста раса», «В тюремнім шпиталі», «У столярні», «У кузні (Із моїх споминів)», в яких виокремлюється натуралістичний метод роботи, тобто натуралістична тенденція. Отож, І. Франко звертався до натуралізму протягом 25 років своєї творчої діяльності: у 1880 – 1890-тих роках – як засновник цього стилю, а згодом – як письменник, небайдужий до долі свого народу з метою привернення уваги читача до проблем суспільства для їх виправлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Венгринович Н. Міжнаціональний інваріант художньої системи натуралізму в генетико-типологічних вимірах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія». 2012. Вип. 27. Т. 1. С. 129 – 132.
2. Голод Р. Натуралізм. Дивослово. 2012. № 4. С. 50 – 56.
3. Голод Р. Б. Іван Франко та літературні напрями кінця XIX – початку XX ст. : монографія. Івано-Франківськ : Лілея НВ, 2005. 427 с.
4. Гундорова Т. Франко не Каменяр. Франко і Каменяр. Київ : Критика, 2006. 352 с.
5. Денисова Т. Іван Франко і натуралізм. Іван Франко і світова культура. Київ, 1990. Кн. І. С. 212 – 220.
6. Кебало М. Художній світ творів німецького та українського натуралізму. Наукові записки ТНПУ. Серія: Літературознавство. 2016. № 44. С. 128 – 137.
7. Кобзей Н. Поетика натуралізму у творах Івана Франка та Володимира Винниченка на кримінальну тематику: порівняльно-типологічний аспект. Українське літературознавство. 2010. Вип. 72. С. 33 – 42.
8. Колесник А. Naturalism and Naturalistic Features in the Prose Works of Ukrainian Writers of the End of the 19th century. Publishing House "Baltija Publishing", 2023. С. 42 – 45.
9. Косило Н. Типологічні особливості українського та англійського натуралізму в порівняльному аспекті. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. С. 135–138.
10. Кушнір І. О. І. Франко про сутність соціалізму. Філософія. Культура. Життя. 2013. Вип. 39. С. 49 – 60.
11. Синичич Г. Ідейна трансформація суспільно-політичних поглядів Івана Франка від соціалістичних до національних ідеалів (публіцистичний аспект). Вісник Львівського університету. Серія журналістика. 2009. Вип. 32. С. 177 – 182.
12. Ткачук М. Жанрова структура прози Івана Франка (бориславський цикл та романи з життя інтелігенції). Тернопіль, 2003. 384 с.
13. Франко І. Я. В тюремнім шпиталі. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 21: Оповідання (1898-1904). Київ: Наукова думка, 1979. С. 150 – 158.
14. Франко І. Я. Домашній промисл. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 16: Повісті та оповідання (1882 – 1887). Київ: Наукова думка, 1978. С. 256 – 264.
15. Франко І. Я. Івась Новітний. Повість із тюремного життя. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 16: Повісті та оповідання (1882 – 1887). Київ: Наукова думка, 1978. С. 447 – 470.

16. Франко І. Я. На дні. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 15 : повісті та оповідання (1878 – 1882). Київ: Наукова думка, 1978. С. 110 – 163.
17. Франко І. Я. Про працю. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 44. Кн.1: економічні праці (1878 – 1887). К.: Наукова думка, 1984. С. 66 – 78.
18. Франко І. Я. У столярні. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 21: Оповідання (1898-1904). Київ: Наукова думка, 1979. С. 171 – 188.
19. Франко І. Я. Чиста раса. Франко І. Я. Зібрання творів: у 50 т. Ред. кол. Є. П. Кирилюк (голова) та ін. Т. 20: Повісті та оповідання (1896 – 1900). Київ: Наукова думка, 1979. С. 14 – 27.

Alla KOLESNYK,
(Basel, Switzerland)

NATURALISM AS A DOMINANT DIRECTION IN IVAN FRANKO'S CREATIVITY WHEN DISCOVERING SOCIAL PROBLEMS

In the article naturalism in the works of Ivan Franko of his early writings, such as the short story "At the Lower Depths", the unfinished story "Ivas Novitny. A Tale from Prison Life", the stories "Home Craft", "Gava", written in the 1880s and the stories of later period such as "Pure Race", "In the Prison Hospital", "In the Carpentry", written at the beginning of the twentieth century are analyzed. The actions of the main characters and the response actions of other characters are considered. The ways of confronting innocent victims to the unprovoked actions of the gendarmes which are arresting them in stories with a prison theme are in the researcher's spotlight.

It was determined that Ivan Franko used the techniques of naturalism for 25 years to show the difficult social conditions of the vast majority of the population of Galicia. Among the techniques of naturalism in Franko's works, one can highlight factography with a detailed recording of all the small details, a photographic, almost scientific reproduction of reality, an objective demonstrating the plight of impoverished workers with a copy of reality, following the example of works of E. Zola. The writer aimed was to attract readers' attention to existing problems and make them change their attitude towards what was happening.

Keywords: creativity of Ivan Franko, short prose, techniques of naturalism, social problems of Galician society.